

Rødding sogn gennem 100 år

Sognet i hoveriets tid delt mellem to herregårde, Sødal og Viskum, indtil gårdeje overgik til bondebrug og selveje

Fhv. sognerådsformand M a d s H a n s e n, Kokholm, har syslet en del med Rødding sogns historie og bringer her nogle uddrag af det store materiale, han efterhånden har samlet til belysning af forholdene nu og før i sognet.

Rødding sogn var i hoveriets dage delt mellem to herregårde. Batum syd for bakken samt Kokholm og Ingstrup syd for det gamle herredsskel var bøndergods under Viskum, og der findes endnu flere steder tydelige spor af de gamle hovveje med retning mod Viskum. Resten af sognet var bøndergods under Sødal.

Sognet består af bakker og dale og meget lidt flad mark. Jorden er lys sandmuld, men de opdyrkede hedemarker er mere mørkmuldede. Den smule eng, der findes, er af halvdårlig kvalitet. Der findes fire søer i sognet:

Loldrup sø i skel mellem Batum og Gråbrødre landsogn er blevet stærkt formindsket ved uddybning af Nørremølle å der udmunder i Viborg Nørresø.

Vansø, der ligger omtrent midt i sognet, er lang, men ikke særlig bred, og den har afløb over Ingstrup og Foulum eng til Tjele langsø og videre til Skals å.

Rødsø i skel mellem Skovkjær og Pederstrup er ikke dyb og er meget mudret. Den har afløb til Skalsåen.

Rødding sø, vort smertensbarn, blev udtørret omkring 1895, en foranstaltning, der blev en dyr affære for lodsejerne samtidig med, at byen og sognet blev en værdifuld skønhedsplet mindre.

Af skov er der kun Sødal skov samt nogle småplantninger på skrænter og anden udyrkbar jord.

Rødding kirke.

Kirken er ualmindelig smuk. Den består af romansk kor og skib med et senere tilbygget tårn mod vest samt våbenhus mod syd. De romanske mure er opført af granitkvadre på skråkantsokkel. Døre og nogle oprindelige vinduer er bevarede. I 1891 blev øst- og sydsiden ombygget. Tårnet har gavl mod syd og nord.

I det indre er den oprindelige korbue bevaret. Skibet har bjælkeloft, og koret er en indbygget gotisk hvælving. Altertavlen i barokstil er fra 1740, den romanske døbefont af granit, prædikestolen i sen-renæssancestil fra 1646 med bibelske relieffer. På den i rokoko-tiden opstillede trappeportal var der indsat en del alabastrelietter fra Christian den Fjerdes tid, men de er væk næsten alle sammen efter kirkerestaureringen i 1955.

Stolestaderne er fra 1649, herskabsstolen dog fra 1590, men ændret i 1753 samtidig med, at der blev opstillet en præste- og degnestol. I koret er der et udskåret barokt epitafium over Verner Parsberg fra Sødal, der - sammen med i flere andre - ligger begravet under koret. I kirken er der et portrætmaleri af Anders Kjærulff og hustru Margrethe Dor-tea Braes, fra Sødal. Anders Kjærulff oprettede de første skoler i Rødding og Løvel i 1737.

Rødning kirkeby for 100 år siden og nu

I det følgende bringes nogle korte oplysninger om de enkelte gårde i sognet, først Rødning kirkeby:

Matr. nr. 1, præstegården. Om den kan siges det samme som om så mange andre præstegårde: at den er alt for stor, og bliver udviklingen med hensyn til mulighederne for at skaffe medhjælp ved med at gå i samme retning som nu, vil en præstekone blive mere skurekone end præstefrue. I 1869 var det sognets største gård, i 1969 på størrelse med et almindeligt husmandsbrug. I 1869 hed præsten Delholm og forpagteren Morell.

Matr. nr. 2, skolelodden, blev solgt fra omkring 1918. At dømme efter jordens kvalitet kan man se, at der skulle holdes liv i degnen, men heller ikke mere!

Matr. nr. 3, Nørgaard, er den næststørste gård. Den første ejer, jeg har hørt om, er en H. Sundstrup, som døde ret ung, hvorpå enken blev gift med Chr. Nørgaard, som ejede gården i 1869. Samme slægt fortsatte til 1968.

Matr. nr. 4, Madam Tolstrups gamle enkesæde. Slægten ejede Sødal hovedgård i flere år. Hun døde i Rødning i 1854. Gården overtoges da af en slægtning, Poul Sundstrup, og senere af dennes søn, Henrik Sundstrup. I 1896 blev gården overdraget til Lyngsøslægten, som ejer den i 1969.

Matr. nr. 5, Korsbakgaard, er en dejlig lille gård. Den har haft mange ejere, i 1869 Søren Jensen kaldet Hyvler, i 1969 Peter Bach Sørensen.

Matr. nr. 6 er en god lille gård med mange ejere i tidens løb, i 1869 Jacob Christensen kaldet Vranum, i 1969 Vågner Kjærgaard.

Matr. nr. 7 er en gård med en meget ujævn mark. Gården ejedes i 1869 af Mads Chr. Nielsen, som havde købt den af Knud Jørgensen kaldet Sjællænder, som flyttede ned på hedemarken ved Vansø, hvor slægten bor endnu. Slægten Nymann har haft gården siden 1896.

Matr. nr. 8, Gammelgaard, en rigtig slægtsgård, der i 1869 ejedes af Jacob Degn, derefter af Maren og Jens Degn, hvorpå den går over på spindesiden ved Alma og Jacob Christiansen og nu i 1969 ved Asta og Karl Aage Brøndum.

Matr. nr. 9, Melgaard, er en stor veldreven gård, der i 1860 ejedes af Hans Mørup, men i næste 100 år har den ene Søren Møller afløst den anden af samme navn, og så vidt mig bekendt er der også sørget for en afløser af den nuværende - men om der bliver brug for -bønder, når hans tid kommer, kan ingen vide!

Matr. nr. 10, Vansøgård, en stor og god gård, der har haft mange ejere, i 1869 Mikkel Sørensen kaldet Nørgaard, i 1969 Chr. Østergaard.

Foruden de her nævnte gårde var der i 1869 en del små landbrug, som mest blev passet af kvinder og børn, da mændene var småhåndværkere eller arbejdere på Sødal.

Det eneste af de små brug, som har holdt fast ved slægtsbruget, er den ejendom, der ejes af Martin Knap. Hans bedstefar Chr. Knap havde ejendommen i 1869

Batum — en rigtig gammel landsby

Matr. nr. 1 repræsenterer ikke nogen gård, men er kirkejord. (*Der kunne måske være tale om en annex-gård*).

Matr. nr. 2, Batum Østergaard, har haft mange ejere, i 1869 Balthazar Christensen, i 1969 Adolf Jensen fra Hersom.

Matr. nr. 3, Batumgaard, har været i slægtens eje meget længe. Den ældste, jeg har hørt om er en søn fra matr. nr. 10, Rasmus Thorsager (var død i 1869).

Den store gård ejes i 1969 af brødrene Niels og Thomas Thorsager.

Matr. nr. 4, Enggaarden, er delvis ødelagt ved for stærk udstykning, men der er rettet lidt ved det gennem nye jordkøb. Ejendommeligt nok er hovedmatrikelsnummeret flyttet over på en anden ejendom.

Ejer i 1869 Jens Chr. Sørensen, i 1969 Axel Nielsen.

Matr. nr. 5, Myrkjærgaard, blev i 1902 flyttet ud på marken. Sønderheden er bebygget og solgt fra, Nørreheden opdyrket og bakkerne samt grusgraven beplantet.

Ejer i 1869 Peder Chr. Nielsen, senere en søn, Niels Pedersen. I 1900 solgt til en af sognets kendte mænd, Per Andersen, der afstod gården til sønnen Karl Andersen, som for kort tid siden bosatte sig i Viborg efter at have solgt til Jørgen Halkjær.

Matr. nr. 6, Elmegaard, er en af de bedste gårde i Batum, men den har haft flere ejere, og det er sjældent, en ejendom bliver bedre af det, men jord, mand og bygninger er der, så det skal nok komme. Ejer i 1869 Niels Bak (af Bakslægten Bigum), i 1969 Svend Eigel Jensen fra Nr. Nisum.

Matr. nr. 7, Saltengaard, en rigtig slægtsgård. Den ældste ejer, jeg har hørt om, er Laust Bødker, der havde fire børn bosat i sognet: Thomas Lauritsen, Jens Chr. Lauritsen, ejer af gården i 1969, Søren Lauritsen kaldet Hansen og Maren, gift med Peder Skomager i Rødding. Gården er ikke af de bedste, da marken er for tør i den ene ende og for våd i den anden. Ejers af Peter Brøndum Lauritsen.

Matr. nr. 8 er en mindre gård med halvt så meget hartkorn som de øvrige Batumgaarde. Jeg kunne tænke mig, at matr. nr. 13 for mange, mange år siden er skilt fra, for når man lægger deres hartkorn sammen, har de samme størrelse som de øvrige gårde. Ejer i 1869 Niels Nielsen kaldet Knudsen, i 1969 Ejvind Thuesen.

Matr. nr. 9, Duehøjgaard, ejedes i 1869 af Niels Nyrup, der først i firserne fik herremandsforømmelser og købte Nørregaard nordøst for Viborg, men det skulle han nok ikke have gjort. Gården i Batum solgte han til Anders Jacobsens søn fra Hauris, Niels Andersen (en kendt mand i sin tid). Sønnen Thorvald Andersen ejede gården 1. maj 1969.

Matr. nr. 10, Thorsagergaard. Den ældste jeg har hørt om, er Mikkell Thorsager, en broder til Rasmus på matr. nr. 3. I 1869 ejedes gården af Laust Nielsen kaldet Kallestrup, der var gift med Mikkels datter Hanne. Gården gik ud af slægtens eje i 1940. Den brændte ved lynild i 1942 og opførtes ved landevejen. Den ejes nu af Richard Andreasen fra Mollerup.

Matr. nr. 11, Damsgaard, er den ene af de gårde, der måtte flytte ud, da byfællesskabet ophørte, og den udflytning var der ingen, som var glad for. Der var jo langt efter hjælp, når rakkere og skidtfolk blev lidt for nærgående! Gården ejedes i 1869 af Jens Vistisen, i 1969 af hans oldebarn, Svend Damsgaard.

Matr. nr. 12, Batum Overgaard, var også en af dem, der måtte bort fra bysamfundet. Gården ejedes i 1869 af Anders Christensen kaldet Store Anders. Den er siden blevet halveret af sønnen Søren Andersen, der lod opføre en ny gård til sin søn Anders på halvdelen af jorden. Gården blev i 1926 solgt til Harald Villumsen fra Vorde.

Matr. nr. 13: Gården har aldrig ligget i byen. Den ejedes i 1869 af Thomas Bach, derefter af sønnen Niels for siden at overgå til Kallestrup-slægten. Ejers i 1969 af Chr. Kallestrup.

Matr. nr. 14, Fristrupøde, har heller ikke ligget i byen, men altid ude i »ødemarken«, deraf navnet. Den ejedes i 1869 af Axel Jensen, og siden fulgte mange ejere, i 1969 Poul Emil Hansen.

Ejendommene med matrikelsnumrene fra 2 til og med 12 lå meget sammentrængt i fællesskabets tid, således som det er illustreret igennem rekonstruktionen af det gamle bystævne med bymændstenene i kreds omkring oldermandens sten. I Løgstrups hus boede byhyrden, som var den vigtigste person i fællesskabet næst efter oldermanden.

Ejendommene i terrænet ved Kokholm

Navnet Kokholm stammer sikkert fra en forhøjning i terrænet, der lå omgivet af vand og sumpe på tre sider. Her har gårdene vist ligget i fordums tid.

Matr. nr. 1 ejes i 1869 af Niels Kjeldsen og sælges i 1907 til Laurits Laursen fra Thisted. Den ejes i 1969 af svigersønnen, Niels Kallestrup.

Matr. nr. 2 ejes i 1869 af Frederik Pedersen kaldet Smed, en kort tid af Frederiks søn, Nicolaj, som døde ung. Gården blev så købt af Rasmus Nielsen og overgik til hans søn Peter. Den ejes i 1969 af Aage Hoppe.

Matr. nr. 3 ligger meget smukt vest for Vansø. Gården ejedes i 1869 af Niels Pedersen. Der har været mange ejere, og gården tilhører i 1969 Niels Svendsen.

Matr. nr. 5 er en lille gård, der er øget ved jordkøb fra Mejlgaard. Den ejedes i 1869 af Anders Mousten, i 1969 af Anton Pedersen fra i Tapdrup.

Matr. nr. 4, Mejlgaard, er en meget gammel gård, som forhen lå ved den sydlige bred af Vansø. For mange år siden blev den flyttet op på bakketoppen. I tidligere tid var det en meget stor gård med mange gravhøje på de højeste punkter. Man fortæller, at der har været en vandmølle i den nordre side af en stor rund fordybning i marken, som kaldes "æ mølpøt". Gården ejedes i 1869 af Jens Chr. Mikkelsen fra Kardyb i Fjends herred, derefter af en søn, Kristian, som i 1922 solgte den til en meget kendt mand, Otto Pedersen fra Thorup i Vammen sogn. Den ejes nu af Otte Pedersens søn Hans Jørgen.

Klarisgaard har ligget på der mest øde plet i hele sognet, men er nu udstykket i flere ejendomme og er flyttet nærmere til beboede egne. Hovedparcellen ejes af major J. Feldt-Rasmussen, og vil man se noget rigtigt naturskønt, så tag turen dertil til fods. Ejer i 1869 Jens Chr. Pedersen.

Det lille bysamfund omkring Ingstrup

Matr. nr. 1, Vestergaard, har været en ret stor gård, men måske lidt forblæst, for marken hælder stærkt mod nord - en rigtig slægts gård. Den ejedes i 1869 af Jacob Vestergaard, i 1969 af Frederik Vestergaard.

Matr. nr. 2, Ingstrupholm, ejede i 1869 af Jens Karup og var et meget stor gård i 1969 af mekaniker Niels Svendsen.

Matr. nr. 3 er en rigtig slægtsgård. Den blev tidligt stærkt udstykket, men den nuværende ejer bøder godt på det ved at erhverv det ene stykke efter det andet. Ejer i 1869 Henrik Christensen, i 1969 oldebarnet Søren Vestergaard.

Matr. nr. 4, Bjerregaard, er en stor gård, der ligger lidt afsides, en slægtsgård med god jord. Ejer 1869 Jacob Thorsager, i 1969 Egon Thorsager.

Matr. nr. 5, Ingstrup mølle, må i fortiden have været noget meget fornemt, for i 1869 nævnes den daværende ejer som mølle ejer Mørup. Andre dødelige havde da et fornavn! Men tiderne skifter, og møllen er væk, og der er anlagt ørreddamme i stedet for. Den ejes i 1969 af et oldebarn, Ole Vestergaard Mørup.

Matr. nr. 6 er en mindre ejendom syd for skolen. Ejer i 1869 Jens Tulstrup, i 1969 Charles Østergaard.

Matr. nr. 7 var i 1869 en hedejendom, der beboedes af Søren Sørensen. I 1969 ejes den af Harald Nørsgaard fra Vinkel.

Matr. nr. 8 var ligeledes for 10 år siden en hedejendom, ejer Erik Jørgensen, I 1969 Otto Kvorning fra Roum.

Matr. nr. 10, i 1869 en hedejendom beboet af Laust Hvam, i 1969 tilhørende Ejnar Kallestrup.

MADS HANSEN